

HAN

DEL

Nico Haasbroek / Ton van Dijk / Han van der Horst / Jutta Chorus

DAP

P **R**
Lessen uit
de strijd om
betaalbaar
wonen in
Deventer

Deel I BUURT IN VERZET

Voorwoord

Pieter Beelaerts van Blokland / 8

1. Een nieuw politiebureau

Ton van Dijk / 13

2. Bouwen langs de IJssel

Ton van Dijk / 39

3. De roeping van Harm Timmer

Han van der Horst / 51

4. De droom van Wim van Essen

Han van der Horst / 63

5. Wonen voor weinig centen op de oude fundamenten

Han van der Horst / 95

6. De sfinx en de aristocraat

Han van der Horst / 107

7. Het Zwartboek

Han van der Horst / 135

8. Het onmogelijke mogelijk gemaakt

Han van der Horst / 151

9. Andere tijden

Han van der Horst / 169

Deel II IDEALEN IN DE EENENTWINTIGSTE EEUW

10. Het meepraatactivisme

Jutta Chorus / 181

11. Van buurtactivisme naar zelforganisatie

Nico Haasbroek / 197

12. Naar het Handel Dapper Manifest

Nico Haasbroek / 219

Column

Liefde in het buurtverzet

Agnes Verweij / 236

Het Noordenbergkwartier verfilmd / 243

Over de auteurs / 244

Dank / 245

Bronnen / 248

Beeldverantwoording / 249

Register / 250

1

EEN NIEUW POLITIEBUREAU

Ton van Dijk

Verborgen achter de voorname patriciërshuizen langs de IJssel ligt het Muggeplein, het hart van het Noordenbergkwartier. Een lief, intiem plein. Oude geveltjes afgewisseld met nieuwbouw. Kleurige kozijnen en deuren. Felblauw, zachtblauw, geel, rood. Een handvol parkeerplaatsen. Een paar platanen die de statige, door een smeedijzeren sierhek omringde Juliana-Bernhard-linde naar de kroon willen steken. Terugwijkend uit de rooilijn de trots gerestaureerde Fermerie. In het voorjaar van 2014 ontsiert een open wond het plein: een krater van puin naast een soort betonnen bunker waar de ondergrondse cellen lagen; een sloopterrein, afgezet met hekken. Daar stond het politiebureau waarvan de geboorte niet gewenst was en dat zijn oude dag niet haalde. Het automatische hek van de parkeerplaats zal 's nachts nooit meer piepen. Op de fundamente van dat zo lang vermaledijde bureau moet weer gebouwd worden, die betonklont ligt er immers al. En weer ziet het ernaar uit dat de buurt geen inspraak heeft in de plannen, alsof de gemeente Deventer niets heeft geleerd van de in de jaren zeventig en tachtig zo succesvolle actiegeschiedenis van het Noordenbergkwartier.

Nadat 21 mei 1975 de eerste paal werd geslagen, was de bouw van een nieuw politiebureau een voldongen feit. Een stenen bakbeest zou het genoemd worden, een monster dat als een paddenstoel opkwam. Het werd dwars over de ooit doorlopende Noordenbergstraat gebouwd zodat het die straat en het Muggeplein afsneed van de rest van het Noordenbergkwartier. De buurt werd wakker en vroeg zich af waarom zo'n stenen kolos nu juist in hun kleinschalige wijk neergepoot moest worden. De officiële opening door de minister van Binnenlandse Zaken, W.F. de Gaay Fortman, vond plaats op 17 mei 1977. In april stuurden B en W van Deventer het programma naar Den Haag: De Gaay zou met echtgenote opgevangen worden aan de gemeentegrens, in het IJsselhotel van 12.00 uur tot 12.04 uur het aperitief gebruiken, daarna een lunch, en om 13.50 uur vertrekken naar het Muggeplein voor de ceremonie, om 14.00 uur met toespraken van de architect, de hoofdaannemer, de burgemeester, de commissaris, een hoofdagent en de hoofdofficier. En van de minister zelf natuurlijk, die na het informele samenzijn daarna weer naar de gemeentegrens zou worden begeleid.

Pagina 12: Het politiebureau van architect Rademaker op het Muggeplein.

Geen buurtbewoner te bekennen. Maar wel klonken in de toespraken de loftuitingen door over wat het nieuwe politiebureau voor de buurt zou betekenen. De plannen destijds aan de gemeenteraad repten daar al over: 'Bovendien zal de realisering van de bouw van een politiebureau in het Noordenbergkwartier voor de verdere opbouw van die wijk van bijzondere betekenis zijn.' Het zouden profetische woorden blijken, alleen zou het heel anders uitpakken dan de gemeente voor ogen had gehad.

Dubbelstad Deventer

Het Noordenbergkwartier schurkt tegen het centrum van Deventer aan. Vanaf de Nieuwstraat en Nieuwe Markt strekt zich het nog middeleeuwse stratenpatroon uit tot aan de Graaf van Burenstraat. Het was de dichtst bebouwde en dichtst bewoonde oude wijk van de stad met nog in 1960 zo'n 820 bewoners. Heel lang een levendige en bedrijvige buurt van 'kleine luyden, poorters (burgers die het recht hadden binnen de stadsmuren te wonen) en ambachtslieden', een arbeidersbuurt in de binnenstad, met veel kleine bedrijfjes, winkeltjes en cafés. In 1960 werden er in totaal 236 winkels, pakhuizen, werkplaatsen en fabriekjes geteld. De buurt was oud, de huizen donker, klein, vochtig vaak. De kwaliteit van wonen was twijfelachtig.

In de roes van de naoorlogse wederopbouw zag Deventer een grote rol voor zichzelf

weggelegd. Extreme prognoses en megalomane gedachtespinsels beheersten de dromen van het stadsbestuur. De oude Hanzestad zou kunnen groeien tot misschien wel 250.000 inwoners in 1980. Het moest de sprong over de IJssel worden, aan de andere kant van de rivier was ruimte om te bouwen, een dubbelstad à la Boedapest. Maar dan moest in de oude binnenstad wel ruimte komen voor 'ontwikkeling': voor winkelcentra, parkeerruimte, verkeersdoorstroming, kantoorgebouwen. In 1959 kwam een commissie met het basisplan *Sanering stadskern Deventer*. Dat plan zou de nekslag voor het Noordenbergkwartier betekenen. Door sanering en kaalslag moest er ruimte komen voor die grootse plannen. Over wonen, werken en leven werd niet meer gesproken. Wel over hoe als 'onmaatschappelijk' aangemerkte bewoners en hun bedrijfjes verplaatst zouden moeten worden.

Misschien was in die tijd nog de grondgedachte, of de wens de vader van de gedachte, dat de Noordenbergers blij moesten zijn met een woning buiten het centrum. Een nieuwe flat, of een huis met een tuintje. De stad met sinds jaar en dag een links stadsbestuur, de stad die ook wel Moskou aan de IJssel werd genoemd, besteedde in het commissierapport enkele pagina's aan het weg krijgen van inwoners uit het Noordenbergkwartier. Immers, om zo'n volkswijk te ontruimen, moet je wel weten wat je met wie doet. Hoe goed bedoeld ook, de tekst in het rapport gaat zo uit van de paternalistische

gedachte 'wij weten wat goed voor u is', dat het bijna lachwekkend is om te lezen, vandaar dat de latere buurtarchitecten Willem Smid en Jim Peters daaruit letterlijk citeerden in hun afstudeerproject 'Bouwen voor de buurt':

Wanneer in dit deel van de stad ter uitvoering van het saneringsplan rigoureuus zal worden ingegrepen, zal eerst een onderzoek nodig zijn naar de te verplaatsen gezinnen. Niet iedere bewoner is namelijk direct geschikt om voor een nieuwe woning in aanmerking te komen. Algemeen ingestelde onderzoeken komen tot de volgende indeling van bewoners van dergelijke gedegeneerde buurten: a. normale gezinnen; b. financieel zwakkere gezinnen (wel normaal maar arm); c) sociaal zwakkere gezinnen. Bij het normale gezin zal volstaan kunnen worden met een tijdig onderzoek naar de wensen en mogelijkheden. Deze gezinnen zullen weinig zorgen geven, mits tijdig overlegd wordt over de komende veranderingen. Bij de financieel zwakkere gezinnen zal een gedwongen verplaatsing echter grote moeilijkheden geven. Een verhuizing naar nieuwbouw zal als regel onmogelijk zijn door de hogere huur en de kosten, die het installeren van een andere woning met zich meebrengt. [...] De meeste problemen zal echter de derde groep, de sociaal zwakkere gezinnen, geven. [...] De verschijnselen die als regel in deze groep

worden waargenomen zijn: slechte wijze van bewoning, vervuiling, arbeidslabiliteit, lichamelijke of geestelijke verwaarlozing van de kinderen, het veelvuldig voorkomen van gedragingen in het randgebied van de criminaliteit, het teren op maatschappelijk ontoelaatbare bronnen van inkomsten, huurschuld, ruzie zoeken en drankmisbruik. [...] Tenslotte moet men er voor waken, dat deze groep door zelf een ongeschikte plaats te kiezen 'haar sanering' als het ware weer ongedaan maakt. Reeds meerdere malen is gebleken, dat een bepaalde categorie bewoners een sterke binding heeft met het stadscentrum. Verhuizingen naar de rand van de stad kunnen na kortere of langere tijd weer gevolgd worden door een ruiling, dikwijls met een woning van mindere kwaliteit om toch maar weer in de binnenstad te komen. Dit moet voorkomen worden, omdat dan alle werk nutteloos blijkt te zijn.

De manische plannen van het gemeentebestuur werden snel overschaduwd door een diepe depressie. Midden jaren vijftig sloten de laatste sigarenfabrieken, in 1961 ging fietsenfabriek Burgers dicht, kort daarop de beddenfabrikant, daarna de meelfabriek, de textielfabriek, de haardenfabriek en diverse steenbakkerijen, en ook de blikfabriek moest inkrimpen. Die massaontslagen betekenden het einde van Deventer

Een gesloopte woning in het Noordenbergkwartier.

als toonaangevende industriestad. Alle toekomstprognoses vielen in duigen, de gemeente kwam steeds meer geld tekort en het eerste plan verstofte in een lade.

Wel had het plan een psychologisch effect op het stadsbestuur. Het Noordenbergkwartier kreeg het stempel van een verloren buurt waar geen eer aan te behalen viel. Men kon de buurt met een gerust hart laten verkrotten. Eind jaren zestig was het Noordenbergkwartier een gehavend gebit geworden. Hier en daar waren kiezels getrokken of weggerot tot kale plekken. Tandens brokkelden af: woningen werden onbewoonbaar verklaard, dichtgemetseld of met kapotgeslagen daken aan hun lot en de natuur overgelaten. De locatiezoekers voor de film *Een brug te ver* hoefden voor het decor van een kapotte stad niet ver van Arnhem te reizen. Deventer had een mooie brug en een krottenwijk waar slechts rook, vuur, explosies en machinegeweervuur nodig waren voor een

levensecht oorlogsdecor. Al voor de eerste draaidag op 26 april 1976, zag het Noordenbergkwartier eruit alsof de oorlog in volle gang was.

Een nieuw politiebureau

Achter de schermen was een andere oorlog begonnen. De stoottroepen van het buurtverzet hadden de aanval op het gemeentebestuur geopend. De koude sanering van het Noordenbergkwartier was in de jaren na het eerste plan doorgedaan. Van de dik 800 bewoners waren er in 1974 nog 245 over. Het aantal woningen was van 208 teruggelopen tot 81 stuks. Van eertijds 29 winkeltjes hielden er nog maar 3 met moeite het hoofd boven water. De ooit zo sterk lijkende band die de Noordenbergers met elkaar hadden leek definitief verdwenen. Het gemeentebestuur zocht ruimte en kon de ogen niet afwenden van het Noordenbergkwartier. Van wat niet al gesloopt was, kon er best nog wat tegen de vlakte. Mooi centraal gelegen en tegen grond-

prijzen die nergens in Deventer zo laag waren. Een nieuw politiebureau, zou dat daar niet kunnen? Een nieuw politiebureau was hard nodig. In die jaren was er nog gemeentepolitie, de Gempo zoals dat in dienderskringen heette. Die Gempo huisde in een paar pandjes in de binnenstad. 'Hokken waren het', weet Jaap Barelds (1946) nog. Hij kwam in 1973 bij de Gempo Deventer. 'Privacy was er in die oude pandjes niet. Als je een arrestant wilde horen, moest je met iemand in de boeien over straat van het ene naar het andere gebouw. Voor lastige klanten gebruikten we de paaltruc. Op weg naar de verhoorruimte stond midden in de gang een paal. Met een collega links en jij rechts, trok je de arrestant, die geboeid in het midden liep, dan "per ongeluk" met z'n snufferd tegen die paal. In het cellengebouw was ook geen wacht, je moest af en toe gaan kijken of alles nog in orde was. We klaagden allemaal over de werkomstandigheden, het was volstrekt onder de maat.'

Alleen al de voorgeschiedenis van de bouw van het nieuwe politiebureau omvat een rijtje dozen in het gemeentearchief. Al in 1953 waren er serieuze plannen voor een nieuw bureau, maar pas rond 1970 werden die plannen concreter. Er zou echter nog heel veel water door de IJssel stromen voor de besluiten definitief tot stand kwamen, want bij projecten van die omvang zijn er heel veel instanties die hun geurvlagen moeten plaatsen. B en W, gemeenteraad,

ministeries en Gedeputeerde Staten. De provincie keek met argusogen en de hand op de knip naar het armlastige Deventer. Eerst moest het gevecht geleverd worden over de plek. De politie had een uitgesproken voorkeur voor het oude kazerneterrein aan de Pikeursbaan, dat had betere af- en aanrijroutes dan de nauwe straatjes in het Noordenbergkwartier. Maar het Noordenbergkwartier bleef veel sterker op het netvlies van de bestuurders hangen dan de Pikeursbaan. Het Noordenbergkwartier lag dicht bij het centrum, met een gretige sloophamer zou er ruimte gecreëerd worden voor nog meer openbare gebouwen en zou de verkrotting – toch een doorn in het oog – alleen nog op oude foto's zichtbaar zijn. De bouw zou in het Noordenbergkwartier 250.000 gulden hoger uitvallen. Niet veel op een begroting die opliep tot 7,5 miljoen gulden, voordat het budget, en daarmee het bouwvolume, van hogerhand werd afgeknepen. In ieder geval geen reden om toch voor de Pikeursbaan te kiezen. In het politieke spel duwde G.A.M. van Maastricht, de oppermachtige directeur Openbare Werken, het stadsbestuur en de gemeenteraad richting Noordenbergkwartier. Wellicht had hij in zijn verborgen agenda grootsere plannen voor de Pikeursbaan: liever prestigieuze commerciële projecten dan een 'saaï' politiebureau.

Er kwam in 1970 een nieuw bestemmingsplan waarin op het Muggenplein een dienstencentrum gepland was met ook het kantoor van

De eerste paal van het politiebureau op het Muggeplein wordt geslagen.

Openbare Werken en de Groene Kruisvereniging. Het plan werd aangeprezen als een mooie impuls om de vernieuwing van het Noordenbergkwartier op gang te brengen. Op 29 april 1973 keurde de gemeenteraad het plan goed met 21 stemmen voor en 3 tegen. Daarmee was de kous niet af. De papiermolen over hoofd- en bijzaken draaide op volle toeren door. Er kwam gesteggel over de grootte, over een toekomstige groei van het korps, over bouwkosten, smeekbedes om aanvullende bijdragen aan provincie en Binnenlandse Zaken. Zelfs over de kunst die er moest komen te hangen. Gesteggel over de architect. Moest er niet een architect gezocht worden die ervaring had met politiebureaus? Die van Zwolle bijvoorbeeld? Die was ziek. Het werd Harry Rademaker, stadsarchitect, in dienst van en betaald door de gemeente, hij was tenslotte niet voor niets hoofd van een dure, twintigkoppige afdeling met bouwkundig tekenaars, opzichters en onderhoudsmedewerkers.

Wanneer de plannen rond lijken, komen er een aantal bezwaarschriften binnen gericht tegen de aantasting van het historisch karakter van de buurt. Ze worden ongegrond verklaard. Gedeputeerde Staten dwingt Deventer nog een keer de kaasschaaf te hanteren. Het bouwvolume moet van 15.000 kubieke meter terug naar 11.500. Harry Rademaker ging weer aan de slag. Bouwen had hij meer gedaan, hij moest zich wel laten informeren hoe je arrestantencellen

hufferproof kon maken. De Monumentencommissie van de Stichting Oud Deventer was vol lof over zijn ontwerp, op een paar kritische opmerkingen na. In een brief aan de directeur Openbare Werken roemde voorzitter K. Anema de 'inpassing van zo'n groot gebouw in de historische binnenstad'. Hij vond het 'een zeer goed doordachte opzet voor een bijzonder moeilijke opgave'. De commissie was vooral positief over 'de verticale geleding en het ritme van de ramen'. Helaas dreigde wel monotonie door het grote geveleppervlak ten zuiden van het trappenhuis. De commissie gaf Rademaker in overweging dit te voorkomen 'door een duidelijker ritme in de gevelopeningen'. Betreurd werd ook de gevelbehandeling van de schrijfkamer op de begane grond aan de noordoostkant. 'Deze ruimte krijgt relatief een te grote architectonische relevantie.' Maar, dacht de commissie, 'samenvattend een architectonisch fraai gebouw dat een waardevolle bijdrage kan leveren aan de rehabilitatie en renovatie van het Noordenbergkwartier. Het zou model kunnen staan voor het bouwen van grotere gebouwen in een historische, kleinschalige binnenstad.' Ook Anema kon niet voorzien dat het politiebureau de lont in het kruitvat zou worden die het Noordenbergkwartier zou ontsteken.

IJzersterk duo

Jarenlang was er overleg gepleegd, maar zonder de buurt. Toen de plannen rond waren, was de

groep voorstanders om dwars over de Noordenbergstraat aan het Muggeplein te bouwen behoorlijk uitgedund. Bij het slaan van de eerste paal vonden nog maar weinigen die plek een goede keuze. Maar de trein reed en stopte niet meer. Het sociologisch rapport *Proeftuin het Noordenbergkwartier* (1978) van de toenmalige Katholieke Universiteit Nijmegen merkte op dat uit de groep van oorspronkelijke bewoners nooit een protestactie was gestart tegen de plannen. Redenen te over: veel bewoners waren al uit hun wijk vertrokken, door de verkrotting was de woonomgeving nagenoeg hopeloos geworden, de samenhang was weg. Het gemeentelijk opbouwwerk bemoeide zich niet met het Noordenbergkwartier. De prioriteiten lagen vooral bij de minder verpauperde negentiende-eeuwse wijken rond de binnenstad. Het uitblijven van protest kwam de bestuurders goed uit. Inspraak zou alleen maar lastig en vertragend werken. De gemeente vond het Noordenberg-

kwartier rijp voor de sloopkugel. Alhoewel Parijs 1968 geweest was, Provo zijn stempel drukte, krakers de slogan 'wonen is een recht' kalkten en her en der de regentenmentaliteit werd aangevochten, hield het socialistische stadsbestuur van Deventer nog zeer het adagium aan: vóór het volk, maar niet mét en zeker niet dóór het volk. De Kabelomroepvereniging Deventer (KOD) zou dat paternalisme succesvol ten grave dragen.

Die experimentele omroep startte in mei 1974 met subsidie van het ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk (CRM). De KOD formuleerde als doelstelling te onderzoeken 'welke functie een kabelomroep heeft ter bevordering van de communicatie binnen en tussen kleine woongemeenschappen (wijken, buurten) en hoe de communicatie door middel van kabelomroep functioneert'. Een ambitieus lijstje volgde: 'Mensen meer inzicht geven door activiteiten en acties, mensen inzicht geven om tot een kritische beoordeling van hun eigen

situatie in leven, wonen en werken te komen, mensen het bestuurlijk functioneren te laten doorzien en te laten ontdekken dat de huidige informatievoorziening vaak te eenzijdig is gericht en dat op dit eenrichtingsverkeer nauwelijks invloed uit te oefenen is.' Het kon niet op met nog meer op actie gerichte opbouwwerkerstaal: 'emancipatie, politiek leerproces, interactie, feedback, mobilisering van de massa's en collectieve producties'. Plannen en voornemens zoals er zo veel in die jaren een zachte en onopgemerkte dood stierven, omdat goedwillende buurtwerkers geen gereedschap in handen kregen of dat gereedschap niet konden hantieren. Zo niet de KOD.

Jacqueline Hoogeveen (1944), Tilburgse, ging na haar studie andragogie met haar toenmalige echtgenoot in Deventer wonen. Via de Stichting De Jonge Onderzoekers, betrokken bij het opzetten van het kabelomroepexperiment, kwam ze bij de KOD terecht. Jacqueline, een getatoeëerde dahlia op haar arm en vaak wisselend van kapsel en haar-kleur, had het naar haar zin bij de KOD. 'Ik ben altijd iemand van de praktijk geweest, ik mag mensen graag wat leren, ik had met de KOD in buurten gewerkt waar mensen zelf iets in gang gingen zetten.' Jacqueline woonde al zo'n zes, zeven jaar in Deventer toen ze voor de eerste keer door het Noordenbergkwartier liep. 'Wat een troosteloze treurigheid, je dacht: wat is hier gebeurd?'

Bij de KOD raakte ook Pim van Pagée (1943) betrokken. Pim, toen stevige haardos en forse jaren-zeventig-snor, was een kunstenaar die vanuit het atelier de straat op wilde. Dat begon bij de stichting Y en haar uitvoerende organisatie Ei, die domicilie hield op kasteel Groot Hoenlo in Olst, een dorp tussen Deventer en Zwolle. Het uitgangspunt luidde in de spelling van destijds: 'Ieder die zich op welke manier dan ook, door eigen creatieve inzet en vaardigheden (die zich via expressieve media uiten) weet bij te dragen tot de LEEFBAARHEID en de VORMGEVING van de samenleving hanteert een eigentijdse opvatting van kunst.' De eerste manifestatie 'Y'69' trok in drie dagen 12.000 bezoekers. Langzamerhand richtte de werkgroep Ei zich minder op kunstzinnige manifestaties maar meer op maatschappelijke processen. Doel was dat de stem van de burgers gehoord en vooral serieus genomen werd. Pim van Pagée nam die bagage mee naar Deventer, hij was een behendig en vakkundig organisator en zou daarmee de buurtorganisatie van het Noordenbergkwartier aanzienlijk versterken. Hij woonde eerst op kasteel Groot Hoenlo, Harry Mulisch betrok zijn appartement toen Pim naar Deventer verhuisde. In Groot Rechteren, zoals hij het kasteel in zijn roman *De ontdekking van de hemel* noemde, voerde Mulisch, zelf behept met een blinde vlek voor het linkse, totalitaire regime van Fidel Castro, Pim op als 'kunstartiest, sociaal werker,

'Wat een troosteloze treurigheid, je dacht: wat is hier gebeurd?'

communist en actievoerder, die de provincie in staat van proletarische paraatheid moet brengen'. Pim moet er nog altijd om lachen. Van Pagée gaf tekenles aan de middelbare meisjesschool in Deventer en ging vaak met zijn leerlingen naar buiten, naar het dramatische decor van het Noordenbergkwartier. Daar viel altijd wel een ingestorte gevel, een kapotte schoen of een verroeste kruiwagen te tekenen.

Pim en Jacqueline werden bij de KOD en privé een ijzersterk duo. Bij de KOD maakten zij zich sterk voor een binnenstadsteam. Ook in de nog nauwelijks bekabelde binnenstad wilden zij mensen betrekken bij de KOD door zondagse themaochtenden te organiseren in het hoofdkwartier de Muntentoren. Ze gingen op marktdagen naar de Brink en deelden uitnodigingen uit. Daar werden ook op monitoren de eerste filmpjes vertoond. Het was in die dagen nog iets bijzonders om tv-beelden te zien uit je eigen stad.

Het waren Jacqueline en Pim die in het voorjaar van 1975 na een paar opnames voor het stadsjournaal in de wijk Buiten Noordenberg terugliepen door het aangrenzende Noordenbergkwartier. Ze hadden tape over en de accu's van hun Sony-videorecorders waren nog niet leeg. Ze filmde het desolate Noordenbergkwartier. Die opnames werden in het stadsjournaal uitgezonden en trokken veel aandacht. Na de zomer werd het Noordenbergkwartier hoog op de agenda gezet onder de

titel 'Vrogger en noe', toen er schot in de actie kwam veranderde dat hoopvol in 'Vrogger, noe én straks'. Foto's van weleer werden verzameld, informatie over het nieuwe bestemmingsplan en het in aanbouw zijnde politiebureau. Op de eerste themaochtend zat de Muntentoren stampvol, op de tweede nog voller en op de derde barstte de tent uit z'n voegen. Geteld is er nooit precies, maar de schattingen waren dat er 200 tot 350 oud-Noordenbergers op de bijeenkomsten afkwamen en dat het merendeel niets liever wilde dan terugkeren naar hun oude buurtje.

Het actiebloed van Pim van Pagée en Jacqueline Hoogeveen ging bruisen. Met de Noordenbergers zouden zij hún ideaal plaatsen tegenover de doorzon- en hoogbouwutopie. Een motto hadden ze ook: op de toren van de Grote of Lebuinuskkerk stond geschreven: 'Fide deo, vigila, consule, fortis age'. Dat 'fortis age' kon je vanuit het Noordenbergkwartier zien staan. Het betekent: 'handel dapper'. Jacqueline: 'Je voelde hoe de Noordenbergers met elkaar verbonden waren en hoe zwaar zij waren getroffen omdat zij uit elkaar waren gespeeld. De mensen waren gedeporteerd, uitgekocht en in flatjes en tuindorpen opgeborgen met hoogstens hun kanariepietje mee.' In hun strijd voor deze oud-bewoners vulden Jacqueline en Pim elkaar perfect aan. Jacqueline: 'Als iets dreigde vast te lopen, dan voelde ik een soort kwaadheid, een soort vuur vanuit mijn tenen opkomen.'

De sloop van panden aan het
Noordenbergschild in 1928.

Bouwen langs de IJssel

Ton van Dijk / 39

De roeping van Harm Timmer

Han van der Horst / 51

De droom van Wim van Essen

Han van der Horst / 63

**Wonen voor weinig centen
op de oude fundamenten**

Han van der Horst / 95

De sfinx en de aristocraat

Han van der Horst / 107

Het Zwartboek

Han van der Horst / 135

**Het onmogelijke mogelijk
gemaakt**

Han van der Horst / 151

Andere tijden

Han van der Horst / 169

Deel I**BUURT
IN VERZET**

Inspirerend portret van buurtverzet

Actievoerders in Deventer streden in de jaren zeventig tegen de sloop van het middeleeuwse Noordenbergkwartier. De gemeente wilde er grote kantoren en parkeergarages bouwen. Dankzij het buurtverzet kwamen er betaalbare woningen en bleef het karakter behouden.

In dit boek kijken vooraanstaande journalisten terug op deze succesvolle strijd. Ze trekken parallellen met acties in andere steden en huidige protesten. Zo inspireren ze om weer het heft in eigen hand te nemen.

‘Een ongelooflijk verslag van een ongelooflijk interessante strijd met een ongelooflijk bemoedigende uitkomst’

David Van Reybrouck

schrijver en cultuurhistoricus

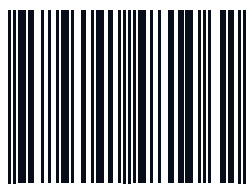
‘Dit boek laat zien hoe je van vroegere ervaringen kunt leren hoe belangrijk zelforganisatie is’

Adri Duivesteijn

lid Eerste Kamer, voormalig wethouder

Den Haag en Almere

www.handeldapper.nl

9 789491 481062 >